

Languages on this page:

ISSN 1652-7224 ::: Publicerad den 29 april 2009

Utskriftsvänlig pdf-fil

[Läs mer om norsk idrott på idrottsforum.org](#)

Rune Slagstad (f. 1945) är norsk sociolog och historiker med ett förflutet i de vänsterintellektuella kretsarna kring bokförlaget Pax – han var bland annat medredaktör för **PaxLeksikon**, ett vänsterradikalt uppslagsverk i sex band som utkom mellan 1976 och 1982. Slagstad disputerade 1986 på en avhandling med titeln *Rett og politikk: et liberalt tema med variasjoner*. 1998 publicerade han storverket (och bestsellern) *De nasjonale strateger*, enligt norska Wikipedia "en politisk Norgeshistorie om kunnskapselitens mål og metoder for å modernisere Norge siden 1814". Året efter fick han fyra avlönade år på sig för att utveckla skissen "Idrettens nasjonale strateger". Rune Slagstad är för närvarande professor vid Senter for profesjonsstudier, Høgskolen i Oslo, där han väl numera fått mer tid över för sin forskning kring professioner och kunskapsregimer. Han har nämligen nyligen publicerat den bok om idrott som han påbörjade 1999, *(Sporten): En idéhistorisk studie* (Pax Forlag), efter tio års arbete. Arve Hjelseth har läst *(Sporten)* för forumets räkning – alla 833 sidorna – och i recensionen redovisas i korthet huvuddragen i boken. Vår recensent har kritiska synpunkter, invändningar och även korrigeringar, men det sammantagna intrycket är att *(Sporten)* är ett imponerande arbete som inspirerar och förargar och som kommer att stå sig många år framöver. Det var med andra ord tio väl använda år.

Spränglård, välskriven och djärv

Arve Hjelseth

Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU, Trondheim

*Rune Slagstad***(Sporten): En idéhistorisk studie**

849 sidor, inb., ill.

Oslo: Pax Forlag 2008

ISBN 978-82-530-3095-1

Rune Slagstad har arbeidet med denne boken i bortimot ti år, og når den omsider ble publisert i høst, ble den møtt med en interesse som svært sjelden blir fagbokutgivelser til del. Bokens kolossale omfang er kanskje interessevekkende i seg selv, men samtidig avskrekkende for potensielle lesere. Til de siste er å si at man kan ha mye igjen for å lese de kapitler eller avsnitt man er spesielt interessert i, her er noe for enhver som fra ett eller annet perspektiv er interessert i sport, idrett eller friluftsliv.

Årsaken til den store interessen var ikke bare temaet i seg selv, men at boken betraktes som en oppfølger til storverket *De nasjonale strateger* (Slagstad 1998), som var nesten like omfangsrikt, og som ble en stor salgssuksess for forfatter og forlag. I tillegg har Slagstad skapt interesse gjennom en rekke foredrag, artikler og polemikker som tidvis har hatt både opplysnings- og underholdningsverdi. Store deler av boken er slik å forstå som en sammenbinding av tidligere foredrag, avisartikler, vitenskapelige nærstudier og annet. La det være sagt med en gang at her er det mye å lære, men også en del å frustreres over. Slagstad selv befinner seg sikkert vel med begge deler.

Jeg tror ikke det er mulig å komprimere mangfoldet i denne boken til én eller to hovedteser. Om én grunnidé som går igjen skal påpekes, er det at forestillingen om sportens historie som en tiltakende rasjonaliseringsprosess, slik vi kjenner den fra Guttman, er for unyansert. Det Slagstad vil ha frem er at sporten er forankret både i rasjonalismen

og i det estetisk-ekspressive (s. 16), og at ”estetikkens vending mot det sanselige (?) har vært retningsgivende også for min studie med dens orientering mot en sportens estetikk” (s. 61). Sportens egenart lar seg ikke gripe uten at man kompletterer rasjonalismen med estetikken.

Jeg skal forsøke å skissere noen hovedtrekk i innholdet, selv om det er ganske plasskrevende. Hovedteksten utgjør 770 sider og er inndelt i ni hoveddeler med til sammen 47 kapitler. I tillegg kommer en innledning (kalt ”innblikk”) og et etterord, samt drøyt 75 sider med sluttnoter. Sluttnotene består for det meste av ordinære litteraturreferanser, men inneholder også faglige interessante digresjoner. Det er for øvrig dypt frustrerende å måtte bla bakover til notene hele tiden, de burde vært omgjort til fotnoter.

Del 1 handler om ”kartmålerne og deres landskap”. Her er det oppdagelsen av det norske fjellandskapet, utgangspunktet for den moderne fot- og skiturismen, som er hovedsaken. Det skjer en form for sakralisering av fjellheimen, samtidig som den bringes under kontroll. Fjellheimen ble målt og registrert, men kartmålerne var også ”utlevert til en ukontrollerbar natur” (s. 16). Denne delen kan nok falle noe lang for lesere som har sett for seg at dette utelukkende skulle handle om konkurransesport, men jeg er i hvert fall glad for å ha lest og lært. Slagstad gjør flere fine casestudier av såkalte dannelsesagenter som er lite kjent i dag.

I del 2 introduseres vi for den engelske sporten. Først er det engelskmennenes rolle som tindebestigere og jegere som diskuteres, dernest introduseres begrepet om ”Idrettssport” (del 2, kapittel 3), hvor det er den særegne sportifiseringen av idretten som står i fokus. Gjennom casestudier av roing, skøyter, friidrett og fotball vises det hvordan kvantifiseringen og målbarheten gradvis vinner innpass som regulerende prinsipp. Sporten deler seg i følge Slagstad i tre typer disipliner: c-g-s-disipliner måler prestasjoner objektivt ved hjelp av centimeter, gram og sekunder. Kampdisipliner har punktmessige avgjørelser, som i for eksempel boksing og fotball, mens estetiske disipliner viderefører vektleggingen av det estetiske i større eller mindre grad. Slik sett er naturligvis innslaget av subjektivt skjønn (som regel en autorisert dommers) betydelig, men dette skjønnets omkodes til en kvantifisert formel – karakterer kan kun gis ut fra en på forhånd definert skala, og poengsummene kan sammenlignes matematisk. Den engelske sporten abstraherer idrettsutøvelsen – den trekkes ut av sin kontekst og blir gjenstandsløs: ”Det er ikke et bestemt mål for spydkastet – hvert kast skal derimot måles” (s. 169). Mot slutten av denne delen dreier det seg om motstanden mot den engelske sportens resultatorientering, basert blant annet på Fridtjof Nansens utsagn om å øve idrett, men å ”sky sport og alskens rekorder”. Varianter av denne motsetningen har fulgt idretten til denne dag.

” Også her spiller skillet mellom det instrumentelle og det estetisk-ekspressive en sentral rolle.

Del 3 dreier seg særlig om skisportens modernisering, symbolisert ved Holmenkollen og den tilliggende Nordmarka. Skillet mellom den kvantifiserende og den estetiske dimensjonen ved norsk skiidrett er også her et sentralt tema. De nordiske idrettene avviker til dels fortsatt fra de engelske, i skihopp har stilkarakterene ennå betydelig innflytelse på resultatlisten. Et annet viktig tema er spesialiseringen. Kombinert har vært den norske skikulturens fremste uttrykk, mens spesialisering til hopp og langrenn lenge ble uglesett. Men først og fremst dreier denne delen seg om hvordan Holmenkollen og Nordmarka bidro til å skape en spesiell norsk identitet knyttet til friluftslivet og til vinterens aktiviteter, selv om forsøket på å gjøre Oslo til Nordens Davos ikke var vellykket, ettersom skøytesporten forble på Bislett inntil 1980-årene. Også her spiller skillet mellom det instrumentelle og det estetisk-ekspressive en sentral rolle. Et rasjonaliseringsperspektiv blir for snevert; ”den profane resakralisering gjennom sporten forsvinner” (s. 246).

Del 4 har tittelen ”Den nyttige idretten”, og handler om hvordan idrett i ulike sammenhenger og i ulike miljøer er blitt forstått som et middel og ikke som et mål i seg selv. Når idretten er nyttig, er dens begrunnelse *ekstern*, den bidrar til å øke befolkningens forsvarsevne, dens hygieniske eller helsemessige standard, eller den styrker folkekarakteren. Gymnastikkfagets utvikling får bred behandling, det samme gjør idrettsentreprenøren Rolf Hofmo. Hofmo kjempet i følge Slagstad en tofrontskrig; dels mot kultursnobben manglende forståelse for idrett, dels mot sportsjournalistene. For Hofmo var idretten ”et strategisk instrument i en samfunnsomformende planstyring” (s. 398). Når det gjelder den viktigste av sportsjournalistene, Aftenpostens berømte Per Chr. Andersen, holder vel for så vidt ikke kapitlet helt hva tittelen lover: Vi får vite mye om Andersen, men mindre om kontroversene med Hofmo. For øvrig sier det mye om Hofmos syn på idrettens funksjon at han var skeptisk til friluftslivets organisasjoner. Han avslo for eksempel å tildele tippemidler til turistforeningens arbeid (s. 408). Hofmo reservert seg på den ene siden mot toppidretten i sin ytterliggående form, men for øvrig var hans ideologiske program i tråd med den sosialdemokratiske moderniseringstenkningen: Natur- og kroppsbeherskelse og vekt på målbare resultater. Friluftslivets mer aktive sanselighet og mer avdempede kontemplasjon var i liten grad forenlig med etterkrigstidens ethos (s. 409).

Del 5 har en for en sportsboks vedkommende noe overraskende tittel: ”Munchs kropp”. Hensikten med disse kapitlene er blant annet å introdusere Nietzches filosofi som en forståelsesramme for sporten. ”(?) Nietzches estetisisme viser vei til sporten – den massehenrivende, heslig-vakre sportsmusikken i det postmoderne. Nettopp fordi han ikke, som Kant og hans senere disipler, bare utforsket fornuftens grenser, men gikk utover disse og inn i et foruroligende landskap – han ble ’gal’ – kan Nietzsche åpne for innsikt i hva slags galskap den meningsløse sporten

er: En postnihilistisk illusjonisme” (s. 454). Bak den eleverte formuleringskunsten insisterer altså Slagstad igjen på hvordan sporten unndrar seg flere sider ved den klassiske sosiologiske tolkningen av det moderne samfunn.

Del 6 handler om stadion som sportens landskap. Hovedvekten ligger på utformingen av de olympiske stadioner, og mest plass brukes på Berlin-OL i 1936, ”Musklenes republikk”. Som i de tidligere delene er ambisjonen å gjøre en bestemt fortolkning av det idéhistoriske grunnlag både for sporten og olympiaden generelt og for stadion spesielt: Pierre de Coubertin var opptatt av det visuelt-symboliske vakuum i moderne demokratier (s. 476), sosial integrasjon måtte sikres ikke bare gjennom kommunikativ handling, men også gjennom det sanselig-emosjonelle. Sporten er en bidragsyter i så måte – Stadion i Berlin skulle ikke bare være et rom for kamp, men også et festrom slik som i Olympia, ”hvor sport, kunst og religion var organisk sammenvevd” (s. 498). Det må sies at Slagstad kanskje bruker i overkant mange sider på Berlin-olympiaden og på Leni Riefenstahl.

Del 7 dreier seg om sportens ”spektakkel”. Begrepet har Slagstad hentet fra Guy Debord og hans *La société du spectacle* fra 1967. Ordet henger sammen med *spektakulært*, det som er verdt å se på; som er en fryd for øyet. I dette perspektivet blir TV-sport et vesentlig element, men at Tour de France og engelske Premier League er tilrettelagt for TV, betyr ikke at folk mister lysten til å oppleve det *live*, som publikum. Slagstad betoner *øyeblikket* og *det flyktige* som særegent for sporten: ”Mens de religiøse ikoner vil gi det evige øyeblikksnærver, søker den populærkulturelle sporten med sin øyeblikksskulptur å la det flyktige øyeblikk få evighetskarakter” (s. 560). Tolkningen av Ulrich i Robert Musils *Mannen uten egenskaper* i dette lyset er briljant.

” I de fleste fotballkamper skjer det jo strengt tatt veldig lite, i hvert fall sett i forhold til de 60, 70 eller 100 scoringene man kan forvente i idretter som håndball og basketball.

Del 8 handler om *den meningsløse sporten*. Med dette uttrykket sikter Slagstad til sportens utdifferensiering fra samfunnets øvrige institusjoner. Moderne publikumsidretter er ikke først og fremst nyttige, sporten baseres på sine egne premisser (s. 623). Sportsarenaene er øyeblikkets katedraler, de er arenaer for ritualer hvor man feirer ”det kontingente – et rituale for innen et avgrenset tidsrom å nyte det ukalkulerbare” (s. 655). I en polemikk med den norske forfatteren Kjartan Fløgstad har Slagstad skrevet at det som kjennetegner sporten er at den er *ikke-mimetisk*, den etterligner ikke virkeligheten. Den skaper i stedet sin egen (Slagstad 2005:830). Forstått på denne måten uttrykker altså Slagstad skepsis mot å betrakte sporten som metafor for noe annet. I et differensiert samfunn er det (med Luhmann) seier/tap som er sportens binære kode, og i følge Nils Arne Eggen, Rosenborgs legendariske trener, dreier det seg om å skape opplevelser. Slagstad siterer Eggen på at fotballkampen er nært beslektet med spenningsromanen (s. 632): Det skal skje noe. Her er Slagstad i og for seg på trygg grunn, selv om jeg mener det representerer en fundamentalt forfeilet tilnærming til hva som gjør fotball til verdens mest populære idrett. I de fleste fotballkamper skjer det jo strengt tatt veldig lite, i hvert fall sett i forhold til de 60, 70 eller 100 scoringene man kan forvente i idretter som håndball og basketball.

Del 9 bærer tittelen ”Utsikt” og handler om blant annet fremveksten av toppidrett og dennes kommersialisering, om Drillo-epoken i norsk fotball og om moderne eventyrere i form av fjellklatrere og vår tids polfarere. I tillegg kommer et kapittel om golfens sosiale spredning, og til sist er det et kapittel om ”den postmoderne kvartett” – avisen Verdens Gang, IOC-medlemmet Gerhard Heiberg, forfatteren Kjartan Fløgstad og ”eventministeren” Trond Giske, Norges kultur- og idrettsminister. Avsnittet om Giske består faktisk bare av et bilde fra en festival (s. 768). Elegant og samtidig gåtefullt, men Slagstad burde likevel utstyrt det med noen eksempler på sin verbale formuleringskunst.

Hvordan kan man gi en relativt kortfattet kvalitativ vurdering av en så innholdsrik og mangfoldig bok? Som nevnt er betoningen av det estetisk-ekspressive element ved idretten noe som gir boken form. Fra en mer kritisk synsvinkel kan det innvendes at boken knapt tar form i det hele tatt – den spenner over så mange temaer, innfallsvinkler og historiske epoker at den truer med å forbli i det episodiske.

I hovedsak er det likevel åpenbart at vi har å gjøre med et imponerende arbeid. Boken er sprenglærd, gnistrende godt skrevet og dristig i sine generaliseringer og ansatser til syntetiske konklusjoner. Slagstad skriver tilsynelatende uanstrengt både om Munchs kroppsmalerier, om Gerhard Heibergs moralske relativisme i synet på Beijing-OL og menneskerettigheter og om gymnastikkfagets utvikling. Det som i tillegg gjør dette til en lesefest, er hans evne til å finne både treffende formuleringer og tidvis nærmest tabloide poenger. Et par smakebiter: ”Sportens historiske gjennombrudd falt sammen med Nietzsches psykiske sammenbrudd” (s. 454), ”Det postmoderne kom til Norge 2. januar 1963 – med VG som medium” (s. 757).

Den mest åpenbare innvendingen er som nevnt at tematikken er så vid at teksten som bok betraktet ikke alltid henger like godt sammen. Fordi Slagstad vil ha med mest mulig, virker en del avsnitt som blindveier som aldri følges opp, for eksempel det korte underkapitlet ”Stadion som fengsel” (s. 673-4). Også det siste avsnittet i kapitlet *Dannelsen av en sportselite* virker veldig malplassert i forhold til den forutgående analysen av kommersialiseringen av norsk fotball. Det er som om Slagstads ønske om å dele sin kunnskap og alle sine kilder av og til løper av med ham, slik at han av og til mister tråden.

Et poeng som ble påpekt av blant andre Espen Stueland i Klassekampen (6. desember 2008), er at Slagstad på enkelte felt har en snever innfallsvinkel, til tross for det vell av litteratur han ofte refererer til. Om publikums- og

fankulturer i fotball lener han seg tungt på Baudrillard (s. 613-17) og den franske etnologen Christian Bromberger (s.646-650). Dette blir relativt tynt i forhold til både norsk og internasjonal forskning. Brombergers perspektiv er først og fremst basert på sammenstillingen av fotball og religion. Det er interessant nok, men flere innfallsvinkler ville gitt et mer nyansert bilde av hva fotballen er. Slagstad refererer til King (2002) i beskrivelsen av fotballens kommersialisering, denne boken kunne også nyansert fremstillingen av fanfelleskapet. Sentrale forskere på feltet som Garry Crawford og Richard Giulianotti finnes ikke i navnerregisteret, og den mer Baudrillard-orienterte Cornel Sandvoss nevnes bare i forbifarten. Slagstad lener seg i denne og flere andre sammenhenger tungt på noen få bidragsytere. Dette tydeliggjør kanskje den posisjonen han selv vil utvikle, men av og til savnes korrigerende eller nyanserende stemmer.

På samme måte kan man kritisere hans tolkning av David Beckham. Denne er fundert i det øyeblikksorienterte ved sporten; ved behovet for stadig å gjenskape seg selv ved å være oppsiktsvekkende. Å falle er å falle i glemsel. ”Kanskje vil han [om ti års tid] ikke en gang være berømt, erkjenner han, på toppen av sin karriere” (s. 559). Problemet med denne tolkningen er at betoningen av Beckham som den moderne fotballens fremste ikon er så godt tilpasset den tesen Slagstad vil bevise: Hvis Beckham blir glemt, er det fordi han var et helt sentralt popikon, men bare en god fotballspiller. Fotballens publikum vil ikke glemme Zidane som spiller; en jordnær spiller med lite glamorøs liv og fantastiske ferdigheter. Beckhams betydning er større i popkulturen enn i det rent fotballmessige. Som sådan tjener han som et godt eksempel på fotballens integrasjon i populærkulturen, men fotballen er fortsatt mer enn bare populærkultur. Slagstad undervurderer derfor det motstandspotensialet som finnes blant deler av idrettens publikum, og refererer som nevnt lite til denne forskningen. Eksemplet på side 613 om hvordan fotballsupportere kan komme til å identifisere seg ikke bare med klubben, men også med klubbens sponsorer, er både interessant og tankevekkende. Men dette er langt fra noen entydig holdning (jfr. Hjelseth 2006: kapittel 9).

Det er litt slurv i boken. Det er naturligvis ikke lett å holde oversikten over en så lang og mangfoldig tekst, men forlagets korrekturlesere burde likevel ha unngått at avsnittet nederst på side 608 kommer igjen i omtrent identisk (men litt forkortet) form på side 652. Det er også omtrent identiske formuleringer om sport og religion på side 639 og 655. Siden en betydelig del av stoffet er hentet fra artikler som tidligere er publisert, er det naturlig at det har foregått gjenbruk av flere poenger og resonnementer, men det ser ikke like bra ut når det gjentas mellom to permer.

” Slagstad har skrevet en murstein som vil bli stående støtt i lang tid, dels til inspirasjon og dels sikkert til forargelse.

En del unøyaktigheter er det også. Sunday Times velkjente formulering om at britisk fotball midt på 80-tallet var blitt ”(?) a slum sport played in slum stadiums increasingly watched by slum people (?)” ble ikke skrevet i etterkant av Heysel-tragedien, slik Slagstad sier på side 547, men i etterkant av brannen på Valley Parade i Bradford et par uker tidligere. I sluttnoten viser Slagstad til King, men angir både dato (19. mars i stedet for 19. mai) og anledning feil (mens King gjør det riktig). På side 549 har Slagstad en formulering som tyder på at han mener maksimumslønnen i engelsk fotball ble opphevet i 1978, det riktige skal være 1961. Dette er pirk, men ikke helt uviktig i og med at de kildene Slagstad angir faktisk opererer med de riktige opplysningene.

Ekskursen om Dag Solstads fotballbøker (s. 721-729) er veldig lite analytisk. Rundt 80-90 prosent av dette kapitlet er direkte sitater fra Solstad, eller omskrivninger av hans poenger. Dette er en merkelig fremstillingsform. Solstad kommer også til orde på side 638, nå som Drillo-disippel. Solstad (og Jon Michelet) hadde Egil ”Drillo” Olsen som en slags konsulent på det fotballfaglige da de skrev sin første VM-bok i 1982 (dette var før Drillo ble landslagssjef), og Solstads instrumentelle innstilling til fotball (det er resultatet som teller) er utvilsomt i Drillos ånd. Men det resonnementet Slagstad bruker fra Solstad på side 638 er knyttet til Egypts spillestil i 1990, som var kjennetegnet av å la tiden gå og håpe på at en tilfeldighet avgjorde kampen. Egypt la, skriver Solstad, liten eller ingen vekt på å skape sjanser. Dette illustrerer sportens kontingens, og her er nok Solstad og Drillo på linje, men den konklusjonen Drillo har trukket av denne innsikten er jo den stikk motsatte av Egypts: Høyest mulig tempo, den som skaper flest sjanser vil over tid vinne, etc.

Som jeg tidligere har argumentert for her på Idrottsforum (Hjelseth 2009), er Drillos fotballfilosofi inspirert av positivismen. Dette drøfter også Slagstad, og han peker på hvordan den vitenskapelig forankrede fotballideologien har spredd seg til mediene og til allmennheten. Han legger så til at ”ikke minst NRKs Arne Scheie ble med sine utrettelige statistiske kunnskaper et riksmidium for Drillo-ideologien” (s. 712). Dette er høyst upresist. Scheie er et leksikon når det gjelder resultater, tabeller og andre statistiske data, men han er langt fra noen ekspert på fotballtaktikk. Hans statistiske data går i helt andre retninger enn den som ble utviklet i fagmiljøet i 80- og 90-årene. Scheie og Drillo kommenterte i flere år fotball sammen, men deres styrke lå i komplementariteten, ikke i at de tenkte likt.

Men alt i alt: Slagstad har skrevet en murstein som vil bli stående støtt i lang tid, dels til inspirasjon og dels sikkert til forargelse. Boken er aldri kjedelig, den er provoserende og den er god. Det er derfor det er verdt å bruke en del plass på å kritisere den. Som de kritiske delene av denne omtalen har vist, er flertallet av oss eksperter på mindre detaljer. Vi trenger derfor noen som er i stand til å male godt og vakkert med bredere pensel. Det er bare å gratulere, og slå fast at det for Slagstad har vært ti vel anvendte år.

Referanser

- Hjelseth, Arve (2006): *Mellom børs katedral og karneval. Norske supporterers forhandlinger om kommersialisering av fotball*. Dr.polit-avhandling, Universitetet i Bergen.
- Hjelseth, Arve (2009): "Etter Drillo? Utfordringer for vitenskapelig baserte spillestiler i norsk fotball". <http://www.idrottsforum.org/articles/hjelseth/hjelseth090211.pdf>
- King, Anthony (2002): *The End of the Terraces. The Transformation of English Football in the 1990s*. Revised Edition. London: Leicester University Press.
- Slagstad, Rune (1998): *De nasjonale strateger*. Oslo: Pax.
- Slagstad, Rune (2005): *Utvalgte polemikker*. Oslo: Pax.

© Arve Hjelseth 2009.

-
- **Köp boken från [Adlibris.se](#)**
 - **Kjøp boken fra [Capris.no](#)**
 - **Køb bogen fra [Adlibris.dk](#)**
 - **Buy this book from [Amazon.co.uk](#)**
 - **Buy this book from [Amazon.com](#)**